

E7. ΣΥΝΘΗΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΣΟΧΟΠΤΙΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ
ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ ΚΑΙ ΠΙΡΑΝΙΟ, τέλη του 3ου αι. π.Χ., λίγο μετά το 205 π.Χ.

ΘΕΜΑ ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ:

Το κείμενο είναι συνθήκη ισοπολιτείας ανάμεσα στις κρητικές πόλεις Ιεράπυτνα (ή ομηκενή Ιεράπυττα) και Πιρανίου. Ανάμεσα στις προλόγισθες κρητικές συνθήκες (συγκεκριμένες στο Chamolis 1996) είναι μια από τις ερπενέστερες και καλύτερα διατηρημένες.

Όπως συνήχεται από τους στ. 8-10, η συνθήκη αυτή ακολουθεί και συμπληρώνει προγενέστερη συνθήκη ανάμεσα στην Ιεράπυττα από τη μία πλευρά και τη Τόρωνα και την Ιεράπυττα από την άλλη, η οποία οσιόζεται σε δύο αντίγραφα (SEG LIII 942, 947 = Chamolis 1996: αq. 27).

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ:

CIG 2556 (με την παλαιότερη βιβλιογραφία)· Hicks 1882: αq. 172· Gaier, *DIGD* 119· Michel, *Recueil* 16· SGDI 5040· Σκακς 1891: 24 (για το στ. 30)· Levi 1925: 214 (για το στ. 38)· I. Crd., III, iii-f· Chamolis 1996: αq. 28.

ΚΕΙΜΕΝΟ (βρασιλιένο στο Chamolis 1996: αq. 28)

[Θ] ε δ ε ζ α γ α θ ι ο ς ι]

Αγρεθαι τήχαι και έπι σωτηριασ έπι κωμηλων εν μιν]

Τεραπυτται των οιν ενταυτα τω Εργατιω μινωσι]

Ήρακλιο, εν δε Πιρανιω έπι κωμων των οινσ Νεων τω]

5 Χιτάδω και μινός Αρομηω τας τάδε σπεθελιντο και σπευ-

δοκησαν άλλάλοισ Τεραπυτται και Πιρανιω [έμμετων]-

τες εν ταις προσηταρχωσασ σταλας ιδιαι τε [τα κειμενα]

Τορτωνιοσ και Τεραπυττιοσ και ται κατά κοινωσ [Τορτωνιοσ]

και Τεραπυττιοσ και Πιρανιοσ και εν ται φιλαια [και σωμα]

10 χται και ορκωσ τοις προσητωνοι εν ταυταις ταις πόλεωσι]

και έπι ται χωρτα αι εκάστου έχοντες και κπατω[τες των σπν]-

θηκων έθερω εν των πατρα χρωνωσ τας Τεραπυττιοσ]

και Πιρανιοσ<>σ ήμεσ παρ' άλλάλοισ ισοπολιτεσ και έπρα-

μιασ και ενκταρω και μετωχων και θελων και άθροακων

15 πατρων, οσοι κα έαυρι έμφοδοι παρ' εκάστουσ, και πασων-

τας και άνωμενωσ και δαρελωτας και δαρελωμενωσ

και άλλαι πάντα σωμαλοσωντας κρηιοσ ήμεσ κατά

τοσ θηάδωντας παρ' εκάστουσ νόμοσ τας έξέστωσ δε τωι

τε Τεραπυττιοι στείρεν εν ται Πιρανιοι και τωι Πιρανιοι εν ται Τεραπυττιοι δώδωι τά τέλεια καθήτερι αι άλλαι

20 πολίται κατά τοσ νόμοσ τοσ εκάτερη κειμένωσ τας ει δε τι κα δ Τεραπυττιοσ υπέχθηται εν Πιρανιωσίων ή δ Πιρανιοσ εν Τεραπυττιωσ ότιων, άρεάτα έστω και έαρομητέω και έξορομητέω αυτά και τούτων τοσ κρηιοσ και κατά γων και κατά θήλασσαν όν δε κα άποδωται κατά θήλασσαν έδω-

25 σασ έξαγωγίς των υπεχθεσίων άποδωτω τά τέλεια κατά τοσ νόμοσ τοσ εκάτερη κειμένωσ τας κατά ταυτά δε και ει τις κα νέμλησ άρεάλησ έστω αι δε κα σινηται άπορτεσάτω τά έπιτιμια [ο]ι οηώλημενωσ κατά τοσ νόμοσ τοσ εκάτερη κειμένωσ. Πρεσηήα δε δ Ικλια Χρηται έχη πορηλοσ, παρηχώντων

30 οι μιν Τεραπυττιοι κώμοιοι τοις Πιρανιοι, οι δε Πιρανιοί<>σ κώμοιοι τοις Τεραπυττιοι. αι δε μη παροχαιεν, άπορτεσάτων οι έπίδαμοι των κώμων ται προσηταρχαιεν, άπορτεσάτων οι έπίδαμοι των κώμων ται προσηταρχαιεν δεκα ό δε κώμοιοσ ό των Τεραπυττιων έπρέτω εν Πιρανιοι ές

35 τώ άρχέτωσ και εν εκκλησιασ καθήσθω μετά των κώμων, δωσάντωσ δε και ό των Πιρανιοιέων κώμοιοσ έπρέτω εν Τεραπυττιω εν τώ άρχέτωσ και εν εκκλησιασ καθήσθω μετά των κώμων εν δε τοις Ηρατιοσ και εν ταις άλλαις έσπρατις

40 οι παρταρχώντωσ έπρωτων παρ' άλλάλοισ εν άνορησων καθώσ και οι άλλαι πολίται άναγνωσκώντων δε ταν στάλων κατ' έναυτων οι τώσ άει κωμοιοτες παρ' εκάτε-

45 ρουσ εν τοις Τρερβωιοισ και προπαργυλάωντων άλλάλοισ προδ άμεραν δεκα ή κα μεάλωρι άναγνωσκων όποιοι δε κα μη άναγνωρι ή μη παρταρχήλωρι άπορτεσάτων οι αιτιοι τούτων σπατήρασ εκάτων, οι μιν Τεραπυττιοι κώμοιοι των Πιρανιοιέων ται πόλει, οι δε Πιρανιοί<>σ Τεραπυττιων ται πόλει τας αι δε τις δόκησι

50 τά σπνεκίμενα κοινά διαδων ή κώμοιοσ ή ιδιώτας, έξέστω τωι βωλομητέωσ δικάσασθαι έπι τω κοινώ δικαστηριω τήμια έπυραψήμενων τας δικασ κατά τώ δικημια δ κά τις άδικησιν και ει κα νικησιν, άρβέτω τώ τριτω μέρωσ τας δικασ ό δικασόμενωσ, τώ δε λοιπών έστω των πόλεων αι δε τι θεων βωλομητέων έλομηεν άγαθων άπό των πόλεμων, ή κοινά έξέδωσιν άντες ή ιδιαι τι-

- 55 νες παρ' ἑκατέρων ἢ κατὰ γὰρ ἢ κατὰ θάλασσαν, λαν-
 χανόντων ἑκάτεροι κατὰ τὸς ἀνδρας τὸς ἐπροντας
 και τὰς δεκάτας λαμβανόντων ἑκάτεροι ἐς τὰν ἰδι-
 αν πόλιν· ὑπὲρ δὲ τῶν προεργούστων παρ' ἑκατέρους
 ἀδικημάτων ἀφ' ὧ το κοινὸδικιον ἀπέλιπε χρόνω, ποιη-
 σάσθων τὰν διεξαγωγὰν οἱ σὺν Ἐνίαντι και Νέωνι κὼλ[ο]-
 μοι ἐν αἰ κα κοινὰ δόξῃ δικαστηρίῳ ἀφορτέρας ταῖς πό-
 λει ἐπ' αὐτῶν κομῶντων και τὸς ἐγγύος καταστασάν-
 των ὑπὲρ τούτων ἀφ' ὧς κα ἀμέρας ἄ σταῖα τεθῆι ἐμ μη-
 νι, ὑπὲρ δὲ τῶν ὑστερον ἐγγυομένων ἀδικημάτων προ-
 65 δικαιο μὲν χρῆσθων καθὼς τὸ διαγρῆμμα ἔχει· περὶ δὲ τῶ
 δικαστηρίῳ οἱ ἐπιστάμενοι κατ' ἑναυτον παρ' ἑκατέρους
 κῶμοι πόλιν σταυρόσθων ἀγ κα ἀφορτέρας ταῖς πόλεις[ι]
 [δὸξῃ] ἐξ ὧς τὸ επικριτηριον τελεται, και ἐγγύος καθιστάν-
 των ἀφ' ὧς κα ἀμέρας ἐπιστάντι ἐπὶ τὸ ἀρχεῖον ἐν δημόσι-
 70 και διεξαγόντων ταῦτα ἐπ' αὐτῶν κομῶντων κατὰ τὸ
 δοχθὲν κοινὰ σὺμβολον· αἱ δὲ κα μη ποιήσαντι οἱ κῶμοι κα-
 θὼς γέγραπται, ἀποστασάτω ἑκατος ἀνδῶν στατήρας
 πετηκοντα, οἱ μὲν Ἱερᾶντων κῶμοι Πριανόντων τὰ πόλι,
 οἱ δὲ Πριάνοιοι κῶμοι Ἱερᾶντων τὰ πόλι, αἱ δὲ τι κα
 75 δόξῃ ἀφορτέρας ταῖς πόλεις βολουομένης ἐπὶ τῶι
 κοινῶι σὺμφέροντι διορθώσασθαι, χρόνον ἔστω τὸ διορ-
 θώθην· στασάντων δὲ τὰς στάλας οἱ ἐνεστακότες ἐ-
 κατερῆι κῶμοι ἐπ' αὐτῶν κομῶντων, οἱ μὲν Ἱερᾶν-
 τνοιοι ἐν τῶι Ἱερῶι τὰς Ἀθαναιας τὰς Πολιάδος·
 80 Πριάνοιοι ἐν τῶι Ἱερῶι τὰς Ἀθαναιας τὰς Πολιάδος·
 ὅποτεροι δὲ κα μη στάσαντι καθὼς γέγραπται ἀπο-
 ρευσάντων τὰ αὐτὰ πρόστιμα καθῶτι και περὶ τῶν
 δικαίων γέγραπται.
- ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΟ ΚΡΙΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ
1. Τα γράμματα του πρώτου στίχου είναι μεγαλύτερα.
7. ἰδία τε [ταῖ κειμένη] (Blass, δηλ. τὰ τε ἰδία κειμένη) τε[ι [θείαι] (Boeckh)
13. ΠΡΙΑΝΟΣΤΥΣ (στην πέντηα)
28. συμπλήρωση των Halberst και Guarnacci· νε[ί]μη[η] ἀτ[η]λής (Boeckh, Blass)
30. αἶψ η̅ κα χρεῖαν ἔχη (Skias)

68. τελεσ-εται (Hicks)
- ΝΙΒΟΕΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
- (1) Ἀγαθὸς θεός. Για καλή τύχη και αιατηρία. (2) Στη μεν Ἱερᾶντων κατὰ τη
 θρησκεία των κῶμοιων (που ἄσκησαν το ἀξίωμα τους) μαζί με τον Ἐνίαντα, το γιο
 του Εργαίου, το μήνα Ἰμάδιος· στη δε Πριανόσο κατὰ τη θρησκεία των κῶμοιων (που
 ἄσκησαν το ἀξίωμα τους) μαζί με το Νέωνα, το γιο του Χιμάδου, το μήνα
 Δομοεῖο. (3) Τα παρακάτω σὺμφέροντων και επικρατοῦσαν ἀπὸ κοινού οἱ
 Ἱερᾶντων και οἱ Πριάνοιοι, παραμένοντας πιστοὶ στὸς προὔπαρχουοτες στῆλας
 (ἐγγυοφες σὺμβάσεις), (συγκρομημένα) και σε εκείνη που υπάχχει ἐχθροσῶτα
 μεταξὺ των Ἱορρυνίων και των Ἱερᾶντων και σε εκείνη που υπάχχει ἀπὸ
 κοινού μεταξὺ Ἱορρυνίων, Ἱερᾶντων και Πριανόντων, και στη φύλια και τη
 συμμαχία και τους ὄρκους που ἔχουν δοθεῖ σε αυτές τις πόλεις, ἐπίσης
 ἀναλλογίλωντας τα ἐδάφη που ἔχουν και κατείχαν ὅταν σὺμφέρονσαν τη
 σὺνθήκη για ὅλα τα χρόνια. (4) Οἱ Ἱερᾶντων και οἱ Πριάνοιοι να ἔχουν
 ἀμοιβαίως το δικαίωμα της ἰσπολιτείας (της ἀποκκτησης πολιτικῶν
 δικαιωμάτων) και το δικαίωμα της ἐπιγραμίας (της σὺναψης νόμιμων γάμων) και
 το δικαίωμα της ἐγκτήσεως (της ἀποκτησης ἐργασις ἰδιοκτησίας) και σὺμμετοχῆ
 σε ὅλα τα θεία και τα ἀνθρώπινα, ὅσοι ἀποστέλουν μέλη φύλων σε κάθε πόλη·
 (να ἔχουν ἐπίσης) και το δικαίωμα να πουλοῦν και να ἀγοράζουον και να
 δανείζουον και να δανείζονται και να πραγματοποιοῦν ὅλες τις ἄλλες
 σὺναλλαγές σὺμφωνα με τους νόμους που ισχύουον στην κάθε πόλη. (5) Ο
 Ἱερᾶντων (πολιτῆς) να ἔχει το δικαίωμα να στέλνει (καλλιμεγεί γη) στα
 ἐδάφη των Πριανόντων και ο Πριάνοιος στα ἐδάφη των Ἱερᾶντων,
 καταβάλλοντας τα τέλη ὅπως και οἱ ἄλλοι πολίτες σὺμφωνα με τους νόμους
 που ισχύουον στην κάθε πόλη. (6) Ἀν ἑνας Ἱερᾶντων φέγει πρὸς φύλαξη κάτι
 στην Πριανόσο ἢ κάποιος Πριάνοιος στην Ἱερᾶντων, να εἶναι ἀπαλλογμῆνος
 ἀπὸ τέλη κατὰ την εισαγωγῆ και ἐξαγωγῆ και των ἰδίων των ἀντικειμένων
 ἰδιοκτησίας και των κερπῶν τους, εἴτε γίνετα (η εισαγωγῆ/ἐξαγωγῆ) ἀπὸ τη
 χερσῶνα ὁδο εἴτε ἀπὸ τη θάλασσα. Ἀν πουλήσει κάτι ἀπὸ αυτά που ἔφεγε πρὸς
 φύλαξη ἀπὸ τη θάλασσα, τότε να πληρώσει τα τέλη σὺμφωνα με τους νόμους
 που ισχύουον στην κάθε πόλη. (7) Κατὰ τον ἰδιο τρόπο, ἀν κανεῖς χρησιμοποιεῖ
 βοσκοτόπιους, να μην καταβάλλει τέλη. Ἀλλά ἀν ποκαλάσει ἑλιμῆς, ἀνός που
 ποκαλάσει τις ἑλιμῆς να πληρώσει τα πρόστιμα σὺμφωνα με τους νόμους που
 ισχύουον στην κάθε πόλη. (8) Ἀν κάποια πρεσβεία ἔχει ἀνάγκη μεταφορικῶν
 μέσων, οἱ Ἱερᾶντων κῶμοι να τα διαθέτουν στους Πριανόντους και οἱ

Πρωτόνοιο κόσμοι στους Ιεραπυρνίους. Αν δεν τα διαθέσουν, να πληρωθούν όσοι κόσμοι είναι παρόντες στην πόλη δέκα στατήρες στην περσέβεια. (9) Οι κόσμοι των Ιεραπυρνίων να έχουνται στην Πρωάνο στην έδρα των αρχόντων και να κάθονται (να έχουν τιμητικές θέσεις) με τους κόσμους στην εκκλησία το ίδιο και οι κόσμοι των Πρωανίων να έχουνται στην Ιεράπυρνα στην έδρα των αρχόντων και να κάθονται με τους κόσμους στην εκκλησία. (10) Στη γιορτή των Ηραίων και στις άλλες γιορτές όποι (πολίτες) τυχαίνει να βρεθούν στην (ξένη) πόλη να έχουνται στο ανδρείο όπως και οι άλλοι πολίτες. (11) Κάθε χρόνο οι εκότεοτε κόσμοι να διαθέλουν στην κάθε πόλη τη στήλη (με τη συνθήκη) στη γιορτή Γρεβόμα και να προσκαλούν στην ανάγνωση οι μεν τους δε, δέκα μέρες πριν από την ημέρα που πρόκειται να τη διαθέσουν. Αν δεν τη διαθέσουν ή δεν προσκαλέσουν, οι υψαίται να πληρωθούν εκαστό στατήρες, οι μεν Ιεραπύρνοι κόσμοι στην πόλη των Πρωανίων, οι δε Πρωάνοιοι στην πόλη των Ιεραπυρνίων. (12) Αν κανείς, είτε κόσμος είτε ιδιώτης, αδικεί καταστρέφοντας όσα έχουν συνυπολογηθεί από κοινού, έχει το δικαίωμα όποιος θέλει να εγείρει κατηγορία εναντίον του στο κοινό δικαστήριο προστεινοντας εγγράφως τη χρηματική ποινή αναλόγως με το αδίκημα στο οποίο θα έχει υποτείσει. Και αν νικήσει στη δική, ο κατηγορός θα εισπράξει το ένα τρίτο της χρηματικής ποινής, ενώ το υπόλοιπο θα ανήκει στις πόλεις. (13) Αν με τη θέληση των θεών πάρομο και κάποι καλό (άδφουρα) από τους εχθρούς, είτε σε κοινή εκστρατεία είτε σε εκστρατεία που θα πραγματοποιήσουν ιδιωτικά κάποιιοι από τις δύο πόλεις, είτε σε γη είτε σε θάλασσα, να μοιράσουν ο καθένας χωριστά τα λάφυρα με κλήρο ανάλογα με τους άντρες που θα έχουν συμμετάσχει, και ο καθένας χωριστά να φέρει το δέκατο μέρος στη δική του πόλη. (14) Για όσα αδικήματα έγιναν σε κάθε πόλη από τότε που έπαψε να λειτουργεί το κοινοδικόν, οι κόσμοι που σκοπύν τα καθήκοντά τους με τον Ενίπαντα και το Νέωνα να πραγματοποιήσουν τη διεξαγωγή των δικών σε όποιο δικαστήριο θα αποφασίσουν από κοινού οι δύο πόλεις, κατά τη διάκριση της θηρείας τους, καθορίζοντας τους σχετικούς εγγυητές μέσα σε ένα μήνα από τότε που θα σπηθεί η στήλη. (15) Για όσα αδικήματα διαπραχθούν στο μέλλον να χρησιμοποιήσουν πρόδοκο, όπως προβλέπεται το διάγραμμα. (16) Σχετικά με το δικαστήριο, οι κόσμοι που αναλαμβάνουν κάθε χρόνο καθήκοντα να ορίζουν με κοινή απόφαση των δύο πόλεων μία τρίτη πόλη (διατητή), από την οποία θα εκδοθεί η δικαστική απόφαση, και να ορίζουν εγγυητές μέσα σε δίμηνο από την ανάληψη των καθηκόντων τους και να πραγματοποιούν αυτά (τη δική) κατά τη διάκριση της θηρείας τους σύμφωνα με τη συνθήκη διατηρείας (συμβολών) την οποία

συμφώνησαν από κοινού. (17) Αν οι κόσμοι δεν πιάζουν σύμφωνα με αυτά που είναι γραμμένα εδώ, να πληρώσει ο καθένας τους πενήντα στατήρες, οι μεν Ιεραπύρνοι κόσμοι στην πόλη των Πρωανίων, οι δε Πρωάνοιοι κόσμοι στην πόλη των Ιεραπυρνίων. (18) Εάν και οι δύο πόλεις αποφασίσουν μετά από διαβουλεύσεις για το κοινό συμφέρον να βελτιώσουν (τη συνθήκη) να ισχύει αυτό που θα βελτιώσουν. (19) Οι κόσμοι που έχουν αναλάβει καθήκοντα στις δύο πόλεις να στήσουν τις στήλες κατά τη διάρκεια της θηρείας τους, οι μεν Ιεραπύρνοι στο ιερό της Αθηνών Πλατιάδος, οι δε Πρωάνοιοι στο ιερό της Αθηνών Πλατιάδος. Όποιοι δεν στήσουν τις στήλες, όπως είναι γραμμένο εδώ, να πληρωθούν τα ίδια πρόστιμα που γράφονται και σχετικά με τα ζητήματα δικαίου.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΙΑ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΡΕΑ ΤΟΥ
Ο τόπος εδρεύσης της επιγραφής είναι άγνωστος (μάλλον Ιεράπυρνα, αρχαία Ιεράπυρνα). Σήμερα φυλάσσεται στην επιγραφική συλλογή του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης.

Το κείμενο είναι χαραγμένο σε στήλη από γκροιλόγλανο ασβεστόλιθο, σπασμένη επάνω αριστερά και στην επάνω δεξιά γωνία. Η στήλη έχει ύψος 1,57 μ. πλάτος 0,43 μ., πάχος 0,20 μ. Τα γράμματα έχουν ύψος 0,008-0,01 μ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ

Η χρονολόγηση λήγo μετά το 205 π.Χ. προτείνεται με βάση τη μορφή των γραμμάτων και κυρίως το ιστορικό πλαίσιο: η συνθήκη είναι νεότερη από τη συμμαχία ανάμεσα σε Ίορτυνα, Ιεράπυρνα και Πρωανό που τοποθετείται μεταξύ 205 και 200 π.Χ. (Chaniois 1996: 40, 254-255, 264).

ΣΧΟΛΙΑ

Διάθθωση της συνθήκης - Πήρρες⁵⁸

1) Επικήληση των θεών και ευχή (στ. 1-2)
Επικλήσεις θεών και ευχές βρέσκονται πολύ συχνά στην αρχή συνθηκών και άλλων δημοσίων κειμένων (ψηφισμάτων, νόμων). Έχουν προταθεί διάφορες

⁵⁸ Η επισκόπηση του περιεχομένου των διατάξεων είναι περιλήψη της πιο πρόσφατης ανάλυσης της συνθήκης: Chaniois 1996: 255-264, με την παλαιότερη βιβλιογραφία και παραδείγματα. Εκεί παρατίθεται μόνο η πιο πρόσφατη βιβλιογραφία.

εξηγηθεί: ανάθεση του εγγράφου στους θεούς, επίκληση της προσοχής των θεών για το κείμενο και την εγγραφή. Δεδομένου ότι οι επιγραφές και οι ευχές έχουν μεγάλη ομοιότητα με φράσεις που χρησιμοποιούνταν σε προσευχές, το πιθανότερο είναι ότι έχουν την προέλευσή τους στις προσευχές και τις επικλήσεις των θεών, που εκφωνούνταν κατά τις τελετουργίες που λάμβαναν χώρα στην εκκλησία του δήμου πριν από τη σύληση προσώσεων για ψηφίσματα και κατά τη σύναξη των συνθηκών (Woodhead 1981: βλ. και Chanotis 1996: 83-85).

2) Χρονολόγηση (στ. 2-5)

Η χρονολόγηση γίνεται με αναφορά στο όνομα του προέδρου του συμβουλίου των *κόσμων*, που εκπροσωπούσαν την εκτελεστική εξουσία στις κλητικές πόλεις, αλλά είχαν συγχρόνως στρατιωτικά και δικαστικά καθήκοντα. Στις περισσότερες πόλεις το συμβούλιο προέρχονταν από την ίδια φυλή, με βάση ένα σύστημα εκ περιτροπής εναλλακτής των φυλών στα αξιώματα (Link 1994: 97-112). Κάθε κλητική πόλη είχε το δικό της ημερολόγιο με διαφορετικά ονόματα μηνών (Trümpy 1997: 188-197). Ο Ημάλιος είναι μάλλον θερινός μήνας, σχετιζόμενος με τη σοδειά και το άλευμα του αλευριού (πρβλ. Ησυχίος, *Λεξικό Ημάλιου* και *Ημαλίου: τὸ ἔπιμετρον τῶν ἀλευρῶν, ἑτικακρισία*). Ο μήνας Δορμείος πατάγεται από τη γιορτή Δορμεία, μάλλον γιορτή σχετιζόμενη με τον Απόλλωνα Δορμείο και την έναξή των εφήβων στο σώμα των πολετῶν στην Κρήτη οι ενήλικοι άνδρες ονομάζονταν *δορμείς* (Tziopoulos 1998: 137-170).

3) Εισαγωγή στη συνθήκη (στ. 5-12)

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της διατύπωσης είναι ότι παρατίθεται σε μία προϋπάκουσα συνθήκη. Το γήμα συνευδοκείν (επικουρώνω από κοινού) σχετίζεται ακριβώς με το γεγονός ότι η παρούσα συνθήκη αποτελεί συμπλήρωση μιας παλαιότερης συνθήκης. Τέτοιες συμπληρώσεις ή αλλαγές ήταν δυνατές (βλ. παρακ., παράγραφο 1δ), υπό την προϋπόθεση ότι θα εγκρίνονταν και από τις δύο πλευρές: σε αυτές τις περιπτώσεις χρησιμοποιείται ακριβώς το γήμα *συνευδοκείν*. Η πρόταση που εισάγεται με την πρόθεση *ἐπί + ὄσση* εκφράζει, όπως και η μετοχή *ἐμμένοντες*, τους όρους κάτω από τους οποίους ισχύει η νέα συνθήκη. Ο βασικός όρος είναι η αμοιβαία ανυπενώθηση της εδαφικής κυριαρχίας των δύο συμβαλλομένων μερών και των συνόρων τους. Τα όνομα αυτά περιγράφονται στην προγενέστερη συνθήκη, που δυστυχώς στο

σημείο αυτό σώζεται πολύ αποσπασματικά και στα δύο αντίγραφα της (SEG LIII 942, 947 = Chanotis 1996: αρ. 27). Η πρόσφατη δημοσίευση του αντιγράφου της Γόρτυνας (SEG LIII 942) δείχνει ότι τα όνομα των εδαφών της Πρωσσού καθορίστηκαν από τους Γόρτυνιους, τη σημαντικότερη πολιτική δύναμη αυτήν την εποχή και ηγέτη μιας μεγάλης συμμαχίας (στ. 15-17: [και] τὰν χώρων ἂν ὄρηι ἔστω οἱ Γόρτυνιοι πορτί τὸν Πρωσσίαν μὴτ' αὐτὸι ἀφαιλαργεῖ-θ-θαι, μὴτ' ἀλλοισί ἐπιτραπήη). Ο επανακαθορισμός των συνόρων μάλλον έγινε αναγκαστικά μετά από πόλεμο ανάμεσα στην Ιεράπυρνα και την Πρωσσό. Με την προγενέστερη συνθήκη Γόρτυνιοι και Ιεράπυρνοι εγγυώσανταν τα όνομα της Πρωσσού, του ασθενέστερου μέλους της συμμαχίας. Συναρκακοί διακανονισμοί είναι πολύ συνηθισμένοι στην ελληνοιστική Κρήτη και σχετίζονται με τους εθνητικούς πόλεμους που χαρακτηρίζουν την κλητική ιστορία περίπου έως το 110 π. Χ.⁵⁴

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο είναι η διάκριση που γίνεται μεταξύ *ἔχειν χώραν* (νόμιμη διοίκηση εδαφών) και *κατέχειν χώραν* (άσκηση της εδαφικής κυριαρχίας). Τα συμβαλλόμενα μέλη αναγνωρίζουν την εδαφική κυριαρχία που ισχύει τη στιγμή της επικύρωσης της συνθήκης, καθιστώντας σαφές ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τις διεκδικήσεις εδαφών τα οποία μία πόλη θεωρεί ως νόμιμη διοίκηση της, παρά το γεγονός ότι βρίσκονται υπό την κατοχή άλλης πόλης.⁵⁵

4-5) Παραχώρηση δικαιωμάτων αστικού δικαίου (*ισποκρία, ἐπιγρῆμια*) και οικονομικών προνομίων (στ. 13-21)

Στην πρώτη ουσιαστική διάταξη της συνθήκης παραχωρούνται αμοιβαίως, πολύ επιγραμματικά, ρηία σημαντικά δικαιώματα, πολύ συνηθισμένα σε κλητικές συνθήκες.

Ως *ισποκρία* ορίζεται (στην Κρήτη) το δικαίωμα του πολίτη μιας των συμβαλλομένων πόλεων να εγκατασταθεί στην άλλη πόλη και να αποκτήσει εκεί πλήρη πολιτικά δικαιώματα.⁵⁶ Η *ισποκρία* συνήθως συμπληρώνεται

⁵⁴ Για τις ενδοκλητικές συγχροσεις και τους συνοριακούς διακανονισμούς: Chanotis 1996: 27-56, 153-159 για τους κλητικούς πόλεμους βλ. επίσης Chanotis 2005b: 8-12.

⁵⁵ Για εδαφικές διεκδικήσεις και εδαφική κυριότητα στην ελληνοιστική εποχή βλ. Chanotis 2004d: 185-213.

⁵⁶ *Ισποκρία* γενικά: Gawantka 1975. *Ισποκρία* στην Κρήτη: Chanotis 1996: 101-104. Chanotis 1999a: 198-204. Guizzi 1999: 235-245.

συνθήκες συμμαχίας και απορρέλυσε ένα μέτρο με το οποίο πώλες με διαφορετικές αντάγκες και αλληλοσυμπληρούμενες δυνατότητες εξασφάλιζαν για τους πωλίτες τους τη δυνατότητα να ασκήσουν οικονομικές δραστηριότητες σε μία άλλη πόλη. Η πόλη που έκανε την ευρύτερη χρήση αυτών των δυνατοτήτων ήταν η Λεγάπυρνα. Η σύγκριση των διατάξεων των σχετικών συνθηκών δείχνει ότι η ενεργοποίηση της ισοπολιτείας γινόταν αμοιβαία, όχι μελικά, και συνδεόταν με ορισμένες προϋποθέσεις. Ο αριών έρχετο να είναι ενεργό μέλος φυλής (όπως σε αυτή τη συνθήκη), δηλ. να μην είχε χάσει τα πολιτικά του δικαιώματα ή να έχει εξορισθεί ή να είναι πωλίτης τιμής ένεκεν. Ήταν υποχρεωμένος να εγκαταλείψει την πόλη του, γυθμίζοντας πρώτα όλες τις εκεί νομικές και οικονομικές του εκπεριμότητες και μάλλον πουλώντας όλη την εκεί ιδιοκτησία του. Η αποδοχή της αίτησης του αποφασιζόταν από την εκκλησία της άλλης πόλης: ακούσαν τρεις ασηντικές ψήφοι για την απόρριψη του αιτήματός του (βλ. κυρίως I.Cret. III, iv.1; Schmitt, SIV III 554; Chaniotis 1996: αq. 5).

Το δικαίωμα της *επιγαμίας* δεν χορηγείται μόνο σε όσους πωλίτες επιθυμούσαν να ενεργοποιήσουν την ισοπολιτεία, αλλά σε όλους τους πωλίτες των συμπροβλημένων πόλεων. Με τη νομιμοποίηση των γάμων μεταξύ πωλιτών των δύο πόλεων τα παιδιά δεν θεωρούνταν νόθα,⁵ αλλά είχαν πλήρη πολιτικά και αστικά δικαιώματα.

Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το δικαίωμα της *έγκλησεως* (Chaniotis 1996: 109-113). Σύμφωνα με το αρχαίο ελληνικό δίκαιο, η ιδιοκτησία γης και οικίας απορρέλυσε αποκλειστικό προνόμιο των πωλιτών, που μόνον κατ' εξαίρεση παραχωρούσαν σε ξένους, συνήθως προέξουος και ευεργέτες. Φαίνεται ότι στην ελληνιστική Κρήτη το πρόβλημα της ιδιοκτησίας γης ήταν ιδιαίτερα οξύ σε ορισμένες πόλεις, όπως συνάγεται από τη διεξόδο που ειργόσαν οι άκληγοι πωλίτες στην πειρατεία, στο επέγγελημα του μισθοφόρου και στη μαζική έξόδο και εγκατάσταση σε ξένες περιοχές, π.χ. στα εδάφη της Μιλήτου και στην πρωλεματική Αγρόντο (Chaniotis 2005b: 80-85). Οστόσο, κάποιος πώλες φαίνεται ότι είχαν προέξουση γης, αλλά έλλειψη πωλιτών. Αν και θεωρητικά η παραχώρηση της *έγκλησεως* στηρίζεται στην αμοιβαιότητα, στην πραγματικότητα ικανοποιούσε διαφορετικές, συμπληρωματικές ανάγκες. Η

⁵ Για το πρόβλημα των νόθων στην κρητική κοινωνία, απορρέλυση γάμων απόμων με διαφορετική νομική θέση, βλ. Chaniotis 2002: 51-57.

λεγάπυρνα, που σήναψε περισσότερο συμφωνές *έγκλησεως* από οποιαδήποτε άλλη πόλη, αλλά και ακολουθήσε επεκτατική πολιτική κατακτώντας και προσαρτώντας σχεδόν το σύνολο της ανατολικής Κρήτης, πηρείει να ήταν ο κυρίως ωφελεόμενος από τη διάταξη αυτή.

Η συνθήκη επιρρέπει επιγραμματακά και τις οικονομικές συναλλαγές (αγοραπωλησίες, δανεισμούς) με βάση τους νόμους που ισχύουν σε κάθε πόλη (στ. 15-18 σχετικά βλ. Guizzi 1999: 242-243). Όσοι πωλίτες δεν έκαναν χρήση της ισοπολιτείας, αλλά επιθυμούσαν παρ' όλα αυτά να ασκήσουν ασηντικές δραστηριότητες στα εδάφη της άλλης πόλης, αποκτούν το δικαίωμα του *στελεειν*, δηλ. το δικαίωμα της χρήσης των δημοσίων εδαφών της άλλης πόλης για καλλιεργείες, με καταβολή του προβλεπόμενου τέλους. Η ύπαρξη δημοσίων γαιών στις κρητικές πόλεις στην ελληνιστική εποχή μαρτυρείται και από μία επιγραφή της Κόδωνίας, η οποία αφορά την παραχώρηση (δημοσίων) γαιών σε ξένους (I.Cret. II, x.1).

6) Φύλαξη αγαθών (στ. 21-27)

Γενικά η εισαγωγή και εξαγωγή αγαθών υπάγεται στην καταβολή δασμίων, από την οποία ένα άτρομο μπορεί να απαλλαγει με την παραχώρηση της *ατέλειας* βάσει ψηφίσματος. Στις κρητικές συνθήκες μεταξύ πώλεων καθορίζεται ότι η εξαγωγή από τη στεριά (που αφορά κυρίως κοπάδια) ήταν ατέλης: ατέλης ήταν επίσης η εισαγωγή και επανεξαγωγή αγαθών για προσωική χρήση. Αντίθετα, οι εξαγωγές από τη θάλασσα, που αφορούσαν συνήθως εμπορικά προϊόντα, συνεπάγονταν τη χρήση λιμανιών και συνήθως ελέγχονταν ευκολότερα. Στις εξαγωγές αυτές καταβάλλονταν τέλη (*έξαγωγών ήμεν κατά γαν μὲν ατέλει, κατά θάλασσαν δὲ καταβάλλονται τὰ τέληα κατά τὸς νόμος τὸς έκαστην κειμένους*)· τα τέλη αυτά περιελάμβαναν και το *ἐνλίμενιον*, δηλ. τα λιμενικά τέλη (Chaniotis 1996: 119; Guizzi 1999: 240). Από την εισαγωγή για εμπορικούς λόγους διαφέρε η εισαγωγή αγαθών προς φύλαξη στα εδάφη μίας ξένης πόλης με την οποία υπάγεται σχετική συνθήκη. Οι συγνοί πώλεμοι, οι επιδρομές σε αβύλατες ορεινές περιοχές και στην ύπαιθο και η πειρατεία στην ελληνιστική εποχή ανάγκαζαν πωλίτες φορές όσους απειλούνταν από τέτοιους κινδύνους να αναζητήσουν καταφύγιο στα εδάφη μίας γειτονικής πόλης, μαζί με κινητά υπάρχοντα, π.χ. κοπάδια (Müller 1975: 129-156). Η ατέλης εισαγωγή και επανεξαγωγή επιρρέπει με τη συνθήκη αυτή. Η αναφορά στους "καρπούς" των εισαχθέντων δείχνει ότι πρόκειται κυρίως για κοπάδια ύλων που ήταν ιδιαίτερας εκθέμενα σε κινδύνους στους βοσκοτόπους στην *έσχατία* των

πόλεων (Chaniotis 1999a: 200). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξαίρεση που γίνεται για αγαθά εισαχθέντα προς φιλία ή από τη θαλάσσια οδό (επομένως με πλοία), τα οποία στη συνέχεια πουλήθηκαν· εδώ η καταβολή δασιμίων επιβάλλεται. Πρόκειται μάλλον για λάφυρα από πειρατικές επιδρομές – πλοήματα αντικείμενα και δούλους (Müller 1975: 150 σημ. 74).

7) *Επινομία* (στ. 27-30)

Η διάταξη αυτή δεν αφορά την ευκαιριακή χρήση βοσκοτόπων στα εδάφη του εταίου της συνθήκης, αλλά το φαινόμενο των χειμαδίων, της περιοδικής μετακίνησης κοπαδιών σε βοσκοτόπους με διαφορετικές κλιματικές συνθήκες.⁵⁸ Οι Ιεράπυρνοι χρειάζονταν τους βοσκοτόπους στην ορεινή Πιργανού για τους θειανούς μήνες και αντίστοιχα οι Πιράνιοι χρειάζονταν για τα κοπάδια τους χειμαδιά στην πεδινή και παράκτια Ιεράπυρνα. Η χρήση των βοσκοτόπων ήταν ατελής για τους ξένους βοσκούς, ενώ αντίθετα φαίνεται ότι οι πολίτες κατέβαλλαν τέλη, που όντως μαρτυρούνται στην περίπτωση της Ιεράπυρνας (I.Cret. III, iv.1 = Chaniotis 1996: αρ. 5).

8) *Υποστηρίξη παρεμβίων* (στ. 30-33)

Αυτή είναι η μόνη μαρτυρία μίας τέτοιας διάταξης σε κηρικές συνθήκες, αλλά η προσφορά βοήθειας και προστασίας σε ξένους παρεμβιείς μαρτυρείται και άλλου (π.χ. I.Cret. III, iii.3 C). Το πρόστημα για σχετικά παραλείψη καταβάλλεται μόνο από τους παρόντες κόσμους (οί *ἐπίδημοι*). Οι πολύνταυρες υποχρεώσεις των κόσμων, κυρίως οι στρατιωτικές, επέβαλαν τη συχνή απουσία τους· ορισμένοι κόσμιοι (ίσως τα μισά μέλη του δεκαμελούς συμβουλίου) έρχεστε όμως να είναι παρόντες στην πόλη για την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Αυτό εξηγεί γιατί ο αριθμός των κόσμων ποικίλει στις επιγραφές (5-10 ονόματα)· φαίνεται ότι ορισμένες φορές αναγράφονται μόνο τα ονόματα των *ἐπίδημων* κόσμων (Chaniotis 1996: 260-261 με παραδείγματα).

⁵⁸ Για το φαινόμενο των χειμαδίων στην αρχαία Κρήτη βλ. Chaniotis 1999a: 198-205. Γενικά στην αρχαιότητα: Waldherr 2001: 331-357; Arnold – Greenfield 2006. Για επιγραφικές μαρτυρίες, περί βοοσκής και κτηνοτροφίας βλ. Chandezon 2003 (κατάλογοι των επιγράφων σ. 419-422).

9) *Πρόσκληση των ξένων κόσμων* (στ. 34-38)
Η αμοιβαία πρόσκληση των ξένων κόσμων και των πολιτών (βλ. παρ. 6γ, 10) ανάκει στα μέτρα για την εδραίωση της φιλίας δύο κηρικών πόλεων· αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των κηρικών διακρατικών συνθηκών. Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από ανάλογες διατάξεις και σε άλλες συνθήκες (Chaniotis 1996: 130-133), οι ξένοι κόσμιοι προσκαλούνταν σε δείπνο στην έδρα των αρχόντων (*πρυτανείων*) στη συνέλευση του λαού είχαν ιδιαίτερες τιμητικές θέσεις μαζί με τους τοπικούς κόσμους και φορούσαν ιδιαίτερο ένδυμα με τα διακριτικά του αξιωματός τους. Στόχος της διάταξης αυτής ήταν η απόλυτη εξομολογή των πολιτών και ξένων κόσμων στο τελετουργικό επίθετο, ως έκφραση της στενής σύνδεσης των εταίων.

10) *Αμοιβαία συμμετοχή σε γιορτές* (στ. 38-40)

Σε άλλες κηρικές συνθήκες οι πολίτες του εταίου καλούνται στις τοπικές γιορτές (Chaniotis 1996: 133). Αν και εδώ δεν γίνεται λόγος για πρόσκληση, μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι πολίτες των δύο πόλεων προσκαλούνταν αμοιβαίως στις σημαντικότερες γιορτές. Η αναφορά στην πρόσκληση των ξένων πολιτών στα *ἀνθήρια*, τα κτήρια στα οποία γίνονταν τα σοσίστια, έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί δείχνει ότι το σύνστημα των σοσιστίων συνεχιζόταν στην Κρήτη έως και τα ελληνιστικά χρόνια.⁵⁹

11) *Ανάγνωση της συνθήκης* (στ. 40-47)

Μια από τις συνηθέστερες συμβατικές υποχρεώσεις των εταίων στις κηρικές συνθήκες είναι η επίσημη ανάγνωση της συνθήκης. Αποσκοπούσε στην υπενθύμιση των διατάξεων και την εδραίωση της συνεργασίας, κάτι αναγκαίο αν λάβουμε υπόψη τον συχνό πόλεμο που μετέφεραν τον παλιό σύμμαχο σε εχθρό –και αντίστοιχως (Chaniotis 1996: 125-126). Υπείκθυνοι για την ανάγνωση, που λάμβανε χώρα σε σημαντικές γιορτές, ήταν οι κόσμιοι, οι οποίοι είχαν επίσης την υποχρέωση να προσκαλέσουν εκπροσώπους της άλλης πόλης στην τελετή. Στην Ιεράπυρνα και την Πιργανού η ανάγνωση πραγματοποιούνταν στη γιορτή *Υπέρβωια*, γιορτή του Δία. Στην Κρήτη ο Δίας θεοδούσαν

⁵⁹ Για τα ανθήρια βλ. Lavrenko 1988: 147-161. Ένα ανδείο ανασκαφής πρόσφατα στον Δόμο της ανατολικής Κρήτης (Haggis 2004: 339-400). Για τα σοσίστια βλ. Link 1991: 119-121; Chaniotis 1999b: 193-194.

προστασίας των νέων και φαίνεται ότι αυτός ήταν ο λόγος για την επιλογή αυτής της γιορτής, η οποία μάλλον σχετίζεται με την υποδοχή των εφήβων στο σώμα των ποταμών.⁶⁰ Στη Αυτό η αντιστοιχία γιορτή, στην οποία γνώσαν η ανάγνωση των συνθηκών, ήταν τα *Περβήληματα* (*I Crēt.* III, xix.1 = Chaniotis 1996: αρ. 11), κατά την οποία οι έφηβοι ανταλλάζαν το εφηβικό ένδυμα με εκείνο του πολίτη-πολίτη, στη Αυτό ήταν η επίσημη εφηβική γιορτή *Θεοδαΐα* (Chaniotis 1996: 125-126 με σημ. 766-767). Η ανάγνωση της συνθήκης παρουσιάζει τον εφήβον πληροφόρους τους νέους πολίτες για τις υποχρεώσεις της πόλης τους απέναντι σε φίλους και συγγενείς.⁶¹

12) Νομικά μέτρα για την περίτρωση παράβασης της συνθήκης (στ. 47-53)

Η προστασία των διατάξεων της συνθήκης αποτελούσε υποχρέωση κάθε πολίτη. Κάθε πολίτης, και όχι μόνο το άμεσο θύμα της παράβασης, είχε δικαίωμα να εγείρει κατηγορίες κατά ιδιωτών ή αξιωματούχων που δεν τηρούσαν τη συνθήκη, εισπράττοντας το ένα τρίτο του προτεινόμενου ποσού. Αυτό το δικαίωμα (στην Αθήνα χαρακτηριζόταν ως *εισαγγελία*) μαρτυρείται συχνά σε κλητικές συνθήκες, σε σχέση με αδικήματα κατά του συνόλου της κοινότητας (Chaniotis 1996: 147-148).

13) Διανομή των λαφύγων (στ. 53-58)

Στην ελληνοιστική εποχή πολλές κλητικές πόλεις συμμετείχαν σε επιδρομές με στόχο τη λαφυραγλία θύματά τους ήταν κυρίως τα νησιά του Αιγαίου και οι παραδίνες πόλεις της Μικράς Ασίας, αλλά πραγματοποιούνταν και χερσαίες επιδρομές στα εδάφη γειτονικών πόλεων (Brulé 1978 Petropoulou 1985: Chaniotis 2005b: 118-119). Οι κλητικές συνθήκες συχνά περιέχουν ρυθμίσεις για τη διανομή των λαφύγων.⁶² Στην προκειμένη περίπτωση, γίνεται αναφορά σε λάφυρα από θαλάσσιες και χερσαίες επιδρομές, που θα παραγματοποιούνταν είτε από κοινού

⁶⁰ Για τα *Τρεβήλια* και τη σχέση τους με τους εφήβους βλ. Brelich 1961: 72; Willets 1962: 239-
Lisio 1995: 136. Σε μία επιγραφή της Αυτό (Nominal nr. 88) ο μήνας *Τρεβήλιος* αναφέρεται σε
σχέση με την *τρέλα* των εφήβων.

⁶¹ Μέριμνα για την εξοικείωση των εφήβων με τις δεσμεύσεις και υποχρεώσεις της πόλης
εμφανίζεται και σε γιορτές μη κλητικών πόλεων (SEG XLII 1003 II *C/D* στ. 38-44).

⁶² Βλ. π.χ. Chaniotis 1996: αρ. 93-94. Γνωστά για τη διανομή λαφύγων βλ. Pritchett 1991: 363-389-
Ducray 1999: 258-267.

από τις δύο πόλεις (κοινή) –προφανώς υπό τη διακρίση των αξιωματούχων των
πόλεων– είτε από μερικές μονάδες αποτελούμενες από πολίτες και των δύο
πόλεων στρατολογημένους με ιδιωτική πρωτοβουλία (*ιδία*).⁶³ Σύμφωνα με μία
διαδεδομένη παράτηξη, τα λάφυρα διανεμόνταν με κλήρο. Πρώτα
προσδιοριζόταν το ποσοστό των λαφύγων που αναλογούσε σε κάθε πόλη. Αυτό
γινόταν με βάση τον αριθμό των ανδρών από κάθε πόλη που είχαν συμμετάσχει
στην επιδρομή. Ένα δέκατο (*δεκάτη*) από τα λάφυρα που αντιστοιχούσαν σε
κάθε πόλη παραχωρούνταν στην πόλη –ένα είδος φορολογίας– και
αποτελούσαν μέρος των δημοσίων εσόδων. Τα υπόλοιπα λάφυρα διανεμόνταν
με κλήρο στους πολίτες.

14-17) Δικονομικές διατάξεις (στ. 58-74)

Ένα μεγάλο ρητήμα της συνθήκης ασχολείται με δικονομικά θέματα, των
οποίων η εμνημία είναι δύσκολη δεδομένου ότι πολλές λεπτομέρειες
γυθίζονται από παλαιότερες συμβάσεις ή επρόκειτο να γυθιστούν στο
μέλλον (βλ. στ. 59, 61, 65, 67-68, 70-71). Σύμφωνα με την εμνημία που
ακολουθείται εδώ (πρβλ. Chaniotis 1996: 134-147, 261-263; Chaniotis 1999b) η
συνθήκη αναφέρεται στις εξής διαφορετικές διαδικασίες:

α) Κοινού δικών

Για το κοινό δικών που μαρτυρείται σε αρκετές επιγραφές έχουν προταθεί δύο
διαφορετικές ερμηνείες: 1) δικαστήριο του Κοινού των *Κρητρίων* (μίας
συμμαχίας κλητικών πόλεων), που επέλυε ανδικτικές μεταξύ πόλεων και μεταξύ
ενός πολίτη και μίας ξένης πόλης (Gauthier 1972: 316-325), και 2) κοινό
δικαστήριο δύο πόλεων για επίλυση διαφορών μεταξύ των ποταμών τους (Van
Eftenne 1948: 146-147; πρβλ. Chaniotis 1996: 142-143; Ager 1996: 298). Μία
αδημοσίευτη ακόμα επιγραφή, χωρίς να λύνει απόλυτα το πρόβλημα, φαίνεται
να επιβεβαιώνει την άποψη του Ph. Gauthier ότι ήταν δικαστήριο του Κοινού των
Κρητρίων, με τη διαφορά ότι ήταν αριθμίο όχι μόνο για ανδικτικές μεταξύ

⁶³ Η υπαρκτή επιδρομών οργανωμένων από ιδιώτες αμφιβητικότητα από ορισμένους ερευνητές (βλ.
πιο πρόσφατα την επισκόπηση της έρευνας από το Fernandez Nieto 2003: 355-370). Η
αντιδικαστική κοινή – *ιδία* επιδέχεται δύο ερμηνείες: α) επιδρομές των πόλεων από κοινού –
χωριστές επιδρομές των επιμέρους πόλεων, β) επιδρομές οργανωμένες από τις πόλεις –
ιδιωτικές επιδρομές. Όμως η πρώτη ερμηνεία μπορεί να αποκλειστεί, διότι οι επιδρομές που θα
παραγματοποιούσε μία πόλη μόνη της δεν είναι δυνατόν να είναι αντιστατικό της συνθήκης.

πόλεων, αλλά και για διαφορές μεταξύ ιδιωτών από διαφορετικές πόλεις (Chaniois 1999b). Δεν γνωρίζουμε τίποτε για τη συνθεσή του. Ίσως αποτελούνταν από δικαστές διαφορετικών πόλεων, ίσως από αντιπροσώπους όλων των συμμάχων. Το κοινοδικίο δημιουργήθηκε τον 3ο αιώνα, ίσως το 222 π.Χ., όταν η Κνωσός και η Γόρτυνα (επαν)ίδρυσαν το Κοινό των Κρητιτών. Σύμφωνα με τη συνθήκη αυτή είχε ανατεθεί η λειτουργία του, μάλλον ως συνέπεια του Ανττιου πολέμου, όταν οι δύο ηγεμονικές δυνάμεις του Κοινού, η Γόρτυνα και η Κνωσός, διέκοψαν τη συνεργασία τους: επανιδρύθηκε το αργότερο το 184 π.Χ. (Πολύβιος 22.15.4). Η συνθήκη αυτή ασχολείται με το ζήτημα της επιθύησης των υπαρχουσών διαφορών μεταξύ της Ιεράπυρνας και της Πλατισού και μεταξύ των πολιτών τους, τόξα που το κοινοδικίο δεν λειτουργούσε πλέον. Το ζήτημα αυτό ανατίθεται στους κόσμιους, οι οποίοι ως το τέλος της θητείας τους θα πρέπει να προσδιορίσουν το ακριβές δικαστήριο (π.χ. δικαστήριο μιας ριπής πόλης, ή ίσως ένα κοινό δικαστήριο κλπ.).

β) *Πρόδικος*

Οι αρμοδιότητες του προδίκου καθορίζονταν σε ένα έγγραφο του Κοινού των Κρητιτών, το *διαγράμμα*, το οποίο δυστυχώς δεν σώζεται (Chaniois 1996: 137-141). Όπως συνάγεται από διάφορες αναφορές του σε επιγραφές, περιείχε μεταξύ άλλων κατάλογο αδικημάτων και τα προβλεπόμενα πρόστιμα (π.χ. Chaniois 1996: αρ. 18 στ. 36-38) και προέβλεπε δύο τρόπους αντιμετώπισης των διαφορών: ανάθεση της διαφοράς πρώτα σε επιδιαιτησία (*προδίκων χρησίων*), πριν από την παραπομπή σε δική,⁶⁴ ή απευθείας παραπομπή σε δική (*δικα άτιμώδικος κἀτιμώδικος ἐν κοινοδικίῳ*).⁶⁵ Αυτό που αμφισβητείται έντονα στη σχετική έρευνα είναι αν οι αντδικοί είναι πόλεις (Gauthier 1972: 318, 321-322, 324) ή ιδιώτες, πολίτες διαφορετικών πόλεων (Chaniois 1996: 138-141). Ένικά στην ελληνική αρχαιότητα δινόταν πορτεγαυότητα στην επίλυση των διαφορών με διαίτησία (*σύλλυσις*) και όχι με δική.⁶⁶

⁶⁴ Βλ. και Chaniois 1996: αρ. 69 Β στ. 16 (Υπομνημα προδίκων αὐτῶν τῶ διαγράμμα ἔχει).

⁶⁵ [Cret. IV 197 στ. 21-27 (πρόδικος ἔστω δίκων ἐν] τε ἀναφαλοῖς ἀν' κ' αἰῆτι[ο]ι προστάξω]ντι, κ' ἐν κλισουδικίῳ ἀπιθόδικον κ' ἀπιθόδικον και κλισία εἰ πρῶτις ἔστω καὶ [τὸ διαγρ[αμμα] πρβλ. Chaniois 1996: αρ. 77 στ. 8-9 (δίκων ἀπιθόδικον κἀτιμώδικον)).

⁶⁶ Π.χ. SEG XLIX 621: [καὶ τοῖς ἔχουρας δίκας, οἷς μὲν συνέλασαν [καὶ εἰς ἀμύβουσαν κατέστησαν, οἷς δὲ ἐδικάσαν [ἴσους ἀντοῖς] παρασχόμενοι.

γ) *Ξένο δικαστήριο*

Οι υποθέσεις που ο πρόδικος δεν ήταν σε θέση να λύσει με διαίτησία παραπέμπονταν σε ένα δικαστήριο αποτελούμενο από πολίτες ριπής πόλης, την οποία καθόριζαν εκ νέου κάθε χρονιά από κοινού οι κόσμοι των δύο εταίρων. Η λέξη *ἐπικριτήριον* μάλλον προσδιορίζει την απόφαση των ξένων δικαστών. Οι κόσμοι προσδιόριζαν μέσα στους δύο πρώτους μήνες της θητείας τους τους εγγυητές, που εγγυώνταν την τήρηση της διαδικασίας και την αποδοχή του αποτελέσματος της δίσης. Οι δίκες έπρεπε να διεξαχθούν πριν από τη λήξη του έτους. Οι λεπτομέρειες καθορίζονταν σε μία άλλη νομική σύμβαση (*σύμβολον*).

18) *Τροποποίηση της συνθήκης* (στ. 74-77)

Οι αρχαίες εθιμικές συνθήκες κατά κανόνα επιτρέπουν τροποποιήσεις (αλλαγές, διαγραφές και προσθήκες), υπό την προϋπόθεση ότι συμφωνούν και οι δύο εταίροι. Δεν είναι γνωστό αν οι τροποποιήσεις υποκεινταν στην έγρευση της εκκλησίας και αν επικυρώνονταν με όγκο (Chaniois 1996: 81-82).

19) *Αναγραφή* (στ. 77-83)

Η αναγραφή της συνθήκης σε λίθο και η δημοσίευσή της είναι επιβεβλημένη. Συχνά η δημοσίευση γινόταν σε δύο αντίγραφα, ένα σε κάθε πόλη, συνήθως σε κάποιο σημαντικό ιερό, μεγάλες φορές και σε τρίτο τόπο (Chaniois 1996: 77-81). Αυτό το αντίγραφο χρησιμοποιούνταν ως σημείο αναφοράς, και από τη στιγμή γινώταν η ανάγνωση του κειμένου (βλ. στ. 40-41). Μάλιστα στη συνθήκη αυτή (στ. 6) η λέξη *στήλη* χρησιμοποιείται ως συνώνυμη της συνθήκης. Όπου σώζονται δύο ή περισσότερα αντίγραφα μιας συνθήκης, διαπιστώνονται μικροδιαφορές στη διατύπωση (Chaniois 1996: 79 και SEG LIII 942: για αποκλίσεις μεταξύ αντίγράφων βλ. επίσης EI, E8).

A. Χανιώτης